

Perspektiv på andlig visa i psalmboken

Den som tror, att fenomenet *andlig visa* är en helt och hållet modern företeelse, gör klokt i att studera den kristna sångens historia. I alla tider har andliga visor av lättare och mer folklig karaktär utmanat den traditionella kyrkomusiken. Detta har varit särskilt påtagligt i tider av kris och omvälvning, väckelse och förnyelse. På kyrkofadern Ambrosius' tid kämpade sig hymnen under starkt motstånd till en plats i tidegården. Medeltidens människor sjöng leiser och andra andliga sånger, huvudsakligen utanför gudstjänsten. Vad kyrkovisorna på folkspråket betydde för reformationens framgång lär knappast kunna överskattas – Luther sägs ju ha fördärvat fler själar med sina sånger än med sina predikningar! Pietister och hermhutare sjöng sina egna sånger, som markant skilde sig från den lutherska ortodoxins psalmer, och 1800-talets väckelserörelser förde med sig helt nya sångstilar av övervägande anglo-amerikanskt ursprung. På 1960-talet föddes så, under stor uppståndelse, den moderna andliga visan, följd av hetsig och långvarig debatt.

Ett mönster kan urskiljas. Den nya sången uppstår i ett krisskede eller under en väckelseperiod, och den har vid sin uppkomst ett markant protesterande drag gentemot den etablerade kyrkan. Som uttryck för protest eller alternativrörelse fungerar visan dock endast under en begränsad period; förr eller senare blir den – om den inte helt saknar livskraft och dör bort – på ett eller annat sätt själv etablerad. Detta sker antingen inom kyrkan, som då visar sig lyhörd för protesten och införlivar det nya i sin tradition, eller också inom en fristående grupp eller ny kyrkobilddning, där denna typ av sång blir den allmänt accepterade och erkända.

Med utgångspunkt från detta mönster kan

man väl säga, att den moderna andliga visan på förvånansvärt kort tid blivit accepterad inom alla kyrkor och införlivad med den levande sångtraditionen. I Sverige har den på bara ett par decennier nått fram till en plats i det nya psalmboksförslaget såsom den klassiska kyrksalmsens jämlike.

Vad är andlig visa?

Vad är då *andlig visa* i modern mening? Många har försökt sig på en definition men tvingats konstatera, att en sådan aldrig kan bli heltäckande eller undantagslös.

I jämförelse med psalmen, som skall ge ett objektivt uttryck för den kristna tron, har visan ofta en mer subjektiv karaktär. Psalmen är poetisk, kanske rentav högstämtd; visan har ett enkelt, konkret språk och en enkel form. Psalmer måste vara slitstarka, men visor har ofta kort livslängd; när de fyllt sin uppgift, ersätts de snabbt av andra. En psalm bör vara tidlös och allmängiltig, medan visan rör sig i nuet och kan ta upp aktuella sociala och politiska frågor. Visan knyter särskilt an till ungdomars erfarenhetsvärld och engagemang och uttrycker ofta något av protest mot det etablerade, stela och livlösa.

I allmänhet blir det musiken som får avgöra, om en sång är psalm eller visa. Inte sällan kan en och samma text – med olika melodier – upplevas både som typisk psalm och som typisk visa. Musikaliskt anknyter visan till samtidens, särskilt ungdomens, populära musikstil och uppvisar drag från folkvisa, schlager, trubardursång, jazz, pop och dansmusik.

Mycket av innehållet i såväl psalmboksförslaget 1985 som tidigare böcker – väckelsesånger, andliga folkvisor, kyrkovisor för barn, negro spi-

rituals i original – står enligt dessa definitionsförsök den moderna andliga visan nära, men kommer inte att behandlas i denna uppsats. Det ligger dessutom i sakens natur, att gränsdragningen mellan *andlig visa* och andra typer av sång blir mer eller mindre godtycklig, och alla sifferuppgifter i det följande måste därför betraktas som ungefärliga.

Den andliga visans uppkomst

Ingen vet naturligtvis exakt *hur* den moderna andliga visan föddes. Vid början av 1960-talet tycks den ungefär samtidigt ha dykt upp i Tyskland, England, Frankrike, Italien och USA, och snart fanns den även hos oss. Uppenbarligen fyllde den omedelbart ett stort behov. Bakgrunden kan sökas i en ny social och politisk medvetenhet i kristna kretsar, ”sekulariseringsteologin”, ungdomsrevolten, vänstervågen etc. Den profana protestsången fick sin andliga motsvarighet; sången blev ett vapen mot allt det man var missnöjd med inom den etablerade kyrkan.

En parallellföreteelse var de nya gudstjänster, som nu började anordnas på många håll. ”Ungdomsgudstjänster”, ”mässa i jazzrytm” och temagudstjänster av olika slag hade det gemensamt, att de, förutom en förenklad och människotillvänd liturgi, enbart eller huvudsakligen använde nutidens populära musikaliska uttrycksmedel, där visan hade sin givna plats. Med några decenniers perspektiv kan man förvåna sig över den uppmärksamhet som dessa gudstjänster väckte. Kyrkorna fylldes, dagstidningarna rapporterade, böcker skrevs, och debatten var intensiv. Men, som Gelineau konstaterar från Frankrikes horisont, ”denna trend varade ett par år och tynade sedan bort”. Visst firas fortfarande ungdomsgudstjänster med visor och modern musik, men sådant är inte längre nyhetsstoff för dagspressen, ingen ifrågasätter deras berättigande – och skarorna strömmar inte längre till.

I början spreds de nya sångerna med hjälp av stenciler och enkla häften. Blomstringsperioden inträffade under åren omkring 1970, och då ut-

gavs en mängd sångböcker och samlingsvolymer. Visorna började nu också finna vägen in i de officiella psalmböckerna, och de finns med i praktiskt taget alla kyrkans psalmböcker eller supplement, som utgivits sedan 60-talet.

Lars Åke Lundberg var en av dem som banade väg för den andliga visan i Sverige. Hans *Nio andliga visor* från 1965, som var det första svenska vishäftet, hade fransmannen A.-M. Cognacs *Chansons bibliques* som förebild. Häftet blev uppmärksammat, omdiskuterat och flitigt använt. Visproduktionen började blomstra. Texter skrevs eller översattes, melodier samlades eller komponerades, och åtskilliga nya sångböcker gavs ut. Samlingarna *Tillsammans* (1970) och *Mera tillsammans* (1973) innehåller ett brett urval av de populäraste visorna. Andra banbrytande utgåvor är Hans Blennows *Noas blues* och *andra visor* (1966), Tore Littmarcks *Ny sång* (1968) och Jan Arvid Hellströms *Ande, vind och liv* (1970). Pionjärerna Lundberg, Blennow, Littmarck och Hellström har även i fortsättningen varit mycket aktiva i arbetet för den andliga visan, såväl teoretiskt som praktiskt.

Anders Frostenson var redan från början en av de flitigaste textleverantörerna, och flera häften innehåller uteslutande texter och översättningar av honom, exempelvis *Mitt ibland oss* (1969) och *Sätt en ring på hans hand* (1971).

Visans väg till psalmboken

Det är först från och med 1971 som man kan tala om *andlig visa* i modern mening i Svenska Kyrkans officiella psalm- och sångböcker. *Nya psalmer 1921* och *Psalmboken 1937* innehöll visserligen ett antal väckelsesånger, som både textmässigt och musikaliskt innebar något nytt i svensk psalmtradition, men alla nyskrivna bidrag 1937 anknöt till traditionell psalm- och koralstil. Där emot medförde den halvofficiella sångboken för söndagsskolan, *Kyrkvisor för barn* (1960), en verklig förnyelse. Här finns ”visor” i ordets rätta bemärkelse, sånger med ett enkelt språk, anpassat för barn, och lättsjungna nykomponerade

melodier. Barnvisan skiljer sig visserligen till både karaktär och funktion från den moderna rytmska visan, men en öppning hade ändå gjorts: *Kyrkovisor för barn* visade, att sånger med enkel, vardagsnära text och annorlunda musikaliskt tonspråk kunde användas i gudstjänsten och utgöra ett värdefullt komplement till psalmboken. Många av sångerna sjöngs f. ö. lika gärna av vuxna, och i senare upplagor togs orden "för barn" bort ur titeln.

Hymnologiska institutet, bildat 1960, gav 1965 ut det första resultatet av sitt arbete, *17 psalmer med koraler*. Ordet "visor" finns ännu inte med i titeln, och innehållet består uteslutande av moderna psalmer av mer seriös karaktär. Många av bidragen i detta första försökshäfte har – kanske oförtjänst – fallit i glömska, men av de 17 numren finns ändå fem texter och tre melodier med i 1985 års psalmboksförslag, och en text är placerad i supplementet.

71 psalmer och visor

1971 presenterades alltså det första officiella urvalet av visor för Svenska Kyrkans församlingar. *71 psalmer och visor* har en programförklaring redan i titeln: dels markeras, att både "psalmer" och "visor" existerar; allt kan inte placeras under en gemensam rubrik, även om gränsen mellan genrer är flytande, dels framhävs viljan att stilmässigt och innehållsligt ge psalmboken en större bredd och låta olika typer av sång få likvärdig hemorts rätt i kyrkans sångsamling. Psalmkommittén hade, enligt förordet, ett behov av att "presentera ett mindre urval av sitt material för att få en uppfattning om hur olika slags text och musik tas emot i församlingarna, vad som svarar mot behoven och vad som är möjligt att använda".

I *71 psalmer och visor* kan 16 nummer betecknas som moderna andliga visor, vilket utgör ca 23 procent. Av dessa finns 5 kvar 1985, därtill 3 i supplementet. (Två välkända sånger, *För att du inte tog det gudomliga* och *Jag skall gråtande kasta mig ner*, är inte medräknade här, eftersom

de ännu inte fått de vismelodier, som i deras fall är avgörande för genrebestämningen.) 3 sånger överlevde en tid i Psalmer och visor 75, 76 eller 82. 5 visor var försvunna redan 1975, gissningsvis främst av musikaliska skäl; någon hade en mycket torftig melodi, andra var typiska solosånger, alltför komplicerade för församlingsbruk. En av de uteslutna visorna är principiellt intressant, nämligen nr 661, *Alla har vi någon dröm*, med text och musik av Anders Fugelstad. Den var på sin tid ganska populär i vida kretsar. I debatten kring ny sång och ny gudstjänst diskuterades, huruvida profana sånger kunde användas i gudstjänstsammanhang. Många menade, att texter utan direkt kristen profil men med någon sorts andlig dimension kunde ha en uppgift att fylla. Fugelstads visa, som handlar om det efterlängtrade, drömda lyckoriket, placerades under rubriken *Den nya skapelsen*, men man kan nog endast med *mycket* god vilja läsa in någon överensstämmelse med det kristna framtidshoppet. För säkerhets skull hade visan försetts med ett motto ur Fader vår: "Tillkomme ditt rike såsom i himlen så ock på jorden". Detta till trots mötte denna visa föga förståelse, och även senare försök att införa visor av profan karaktär eller med mycket vag teologi har blivit övervägande negativt bemötta.

Dominerande ämnesområden i visorna från 1971 är dels berättande texter med bibelanknytning, dels texter om socialt ansvar, fred, rättvisa och gemenskap.

Musikaliskt finns flera stilarter representerade. Åtskilliga av visorna är utpräglat rytmiska, går i snabbt tempo och förutsätter en ackompanjementsgrupp med piano, gitarr, bas och slagverk. Man anar något av en musikalisk protest mot "den stela kyrkomusiken"! Några visor har enkla, stillsamma melodier, men man har ännu inte funnit den mjuka folkviseton, som senare visat sig så användbar.

Psalmer och visor 1975 och 1976

Om *71 psalmer och visor* var ett försökshäfte, så

utgavs *Psalmer och visor* (1975) med den uttalande avsikten att bli det psalmbokstillägg, som kyrkomötet beslutat om. Så blev som bekant inte fallet. 1975 års kyrkomöte krävde betydande ändringar i förslaget, innan *Psalmer och visor 76* blev den version som godkändes som *Tillägg till Den svenska psalmboken*.

Psalmer och visor 1975 innehåller 192 nummer, varav 40 visor, ca 21 procent. 9 av dessa var övertagna från *71 psalmer och visor*. Bland nytillskotten hittar man många av de ännu i dag mest omtyckta och sjungna visorna, exempelvis *Lågorna är många*, *Dina händer är fulla av blommor*, *Kornet har sin vila* och *Var inte rädd, det finns ett hemligt tecken*. Ämnesvalet har breddats något; här finns nattvardssånger, visor om tvivel och sökande, stilla, meditativa visor och lovsånger.

21 visor återkommer 1976 och ytterligare 7 1982. 22 st. är medtagna i förslaget 1985 samt 4 i supplementet.

Vad var orsaken till att så många av 1975 års visor inte godkändes? I flera fall torde textinnehållet ha varit avgörande. Kyrkomötet hade skärpt de teologiska kraven, och åtskilliga av texterna har en ganska allmänreligiös prägel. I nr 727, *Nära dej*, kan den tilltalade vara antingen Gud eller någon annan; eftersom ingenting är klart utsagt, står det den sjungande fritt att göra sin egen tolkning. Andra sånger, tidigare mycket sjungna, hade upphört att vara aktuella, exempelvis *När Jesus kom till oss och gick på jorden*. Något mer omodernt än gårdagens populärmusik finns ju inte! Några visor var nytillskott som inte fick den väntade uppskattningen; de blev helt enkelt aldrig använda. Vem kommer i dag ihåg *Ett stilla regn* eller *Det finns en glädje*?

Skillnaden mellan 1975 och 1976 års häften yttrar sig framför allt i uteslutningar. Med undantag av 6 bibelvisor, som från och med nu får en särskild avdelning i psalmboken, finns inga nytillkomna visor i den senare utgåvan.

Efter den hårda gallringen är visbeståndet 1976 tämligen okontroversiellt. Texterna har ett allmänt accepterat innehåll, melodierna är inte

längre utmanande utan konventionella och lätt-sjungna, och den enkla, stillsamma stilen överväger.

Sammanlagt innehåller *Psalmer och visor 76 27* visor, vilket utgör ca 20 procent av de 138 numren. 1985 återstår 17 i psalmboksförslaget och 5 i supplementet.

Psalmer och visor 82

Psalmer och visor 82 är en fortsättning på 1976 års psalmbokstillägg, och de båda böckerna har således inget gemensamt material. 1982 hittar man åtskilliga nya visor; de nya ämnesområden som skulle täckas gav ju också utrymme för sådana. En stor del av nyförvärven utgörs av negro spirituals och bibelvisor och är av mindre intresse i detta sammanhang. Beträffande övriga nya visor kan noteras, att såväl innehåll som musik tycks gå mot en mjukare stil. Texterna talar ofta om stillhet och meditation; det finns morgon- och kvällsvisor, och musiken närmar sig alltmer den utpräglade folktonen.

Beaktansvärt är, att några av de visor, som underkändes av 1975 års kyrkomöte och därför inte kom med i *Psalmer och visor 76* har fått upprättelse och finns med 1982. Det gäller bl. a. två visor om tvivel: *Jag kom inte hit för att jag tror* och *Jag skulle vilja våga tro*.

Psalmer och visor 82 innehåller totalt 156 nummer. 34 av dem är visor (ca 22 procent), därav 12 bibelvisor och 6 spirituals på engelska.

Psalmboksförslaget 1985

Hittills gällande psalmböcker för Svenska Kyrkan innehåller allt som allt 906 nummer (1937: 612 nr, 1976: 138 nr, 1982: 156 nr, läsepsalmerna oräknade). Sammanlagda antalet visor 1976 och 1982 är 61, och andelen visor av hela det aktuella psalmmaterialet utgör således ca 7 procent.

Vid en jämförelse med 1985 års psalmboks-förslag (SOU 1985:16) finner man, att detta innehåller 37 visor av sammanlagt 686 nummer,

vilket utgör ca 5 procent. (Med visorna närbesläktade väckelsesånger, kyrkovisor för barn samt flertalet folkvisor ej medräknade.) Räknan man med supplementet, som enligt kommitténs förslag skall komplettera psalmboken, bl. a. för att bereda utrymme för den aktuella visrepertoaren, stiger procentsatsen genast till det dubbla, 10 procent. Totala antalet sånger blir då 755 och visorna 77. (Av supplementets 40 visor är 12 "vanliga", 22 bibelvisor och 6 negro spirituals. Kanonsångerna ej medräknade.) I själva psalmboksförslaget är 9 visor nya, d. v. s. har inte förekommit i tidigare försöks- och tilläggshäften, och i supplementet 14.

Klassiska visor

I 1985 års psalmboksförslag finns ett antal visor, som förtjänar speciell uppmärksamhet. Det är de som skulle kunna kallas "visornas klassiker". Från början publicerade i något av de tidigaste vishäftena har de varit med i förslagets och tilläggens olika årgångar och sålunda visat sig användbara och slitstarka. En kortfattad analys av några sådana "klassiker" bör kunna hjälpa oss att se några typiska drag hos den andliga visan.

Högt i stjärnehimlen (nr 25, Frostenson/Puls), en av våra äldsta visor, talar med ett enkelt men värdigt språk om närhet och trygghet, samtidigt som den pekar på ansvaret för andra människor. Den enkla mollmelodin, nästan pentatonisk i sin uppbyggnad, är rytmiskt okomplicerad och kan sjungas i kanon.

För att du inte tog det gudomliga (nr 38b, Hartman/Ring) är ett intressant exempel på hur *musiken* gör en text till antingen psalm eller visa. Om Milvedens koral understryker textens djupa teologiska reflexioner över försoningens hemlighet och gör den till *psalm*, så framhäver Rings vismelodi snarare lovsången över denna försoning, och *visan* sjungs av många, som annars inte skulle ta till sig denna text.

Jag behövde en nästa (nr 97, Carter, Frostenson/Carter) är en typisk 60-talsvisa. Temat är socialt ansvarstagande, tonen anklagande, och

solidariteten med de nödlidande en huvudtanke. Den svenska texten har bearbetats flera gånger. Från början lydde refrängen: "Och din tro och din ras och ditt namn gör detsamma", vilket naturligtvis var lite diskutabelt vad tron beträffar. 1985 års version lyder: "Varken tro eller ras eller namn gäller frågan". Skillnaden kan tyckas hårfin men har ändå sin teologiska betydelse. Språket är mycket enkelt med många upprepningar, och alla verserna är likartat uppbyggda med bara några ord utbytta. Melodin med sin återkommande refräng är okomplicerad, tonarten moll med modal färgning och rytmen enkel och motorisk. En typisk gitarrvisa.

Guds kärlek är som stranden (nr 289, Frostenson/Lundberg) står i en klass för sig. Ingen annan svensk visa torde ha sjungits så mycket i så många sammanhang av så olika grupper. Melodin är enkel men rytmen ganska komplicerad. Bossa nova-mönstret har inte sällan fördärvats av fäkunniga organister och församlingar, men visan tycks ha tålt denna omilda behandling. Kärlek, frihet och oändlighet är visserligen ämnen, som gärna besjungs i visor, men texten är annars inte alls någon typisk vistext. Språket är poetiskt, bilderna abstrakta och det teologiska innehållet allt annat än lättbegripligt. Den har ju också visat sig fungera som *psalm* tillsammans med Auléns koral i Psalmer och visor 76, vilken dock kommit till mycket sparsam användning. Det är nog Frostensons text och Lundbergs melodi som *tillsammans* gjort denna visa till vad den är — f. ö. ett av de få exemplen på samarbete mellan dessa båda flitiga visleverantörer.

Ljus som liv åt världen gav (nr 330, Frostenson/spiritual) lyckades överleva i ett par decennier trots de omöjliga sextondelsupptakter, som gjorde den praktiskt taget oanvändbar. 1985 noterar man tacksamt, att dessa försvunnit. Ur musikalisk synpunkt är det ingen märklig visa: en enkel melodi, som med lätthet kan harmoniseras med tre gitarrackord, schvungfull rytm. Vers och refräng är identiskt lika, vilket innebär, att man efter de 7 verserna har sjungit samma 4 takter 14 gånger... Texten är, ur rent språklig

synpunkt, mycket enkelt uppbyggd med korta satser och många upprepningar, men den innehåller, i sin konstlöshet, många väsentliga teologiska utsagor om "Ljuset".

Han satte sig ner på stranden (nr 355, Frostenson/Forsberg) är ett exempel på berättande visa med bibelanknytning. De tre första verserna tar upp olika episoder i Jesu liv, då "han satte sig ner", och den fjärde gör en teologisk sammanfattning och tillämpning, "han sitter på högra sidan". Beträffande både text och musik står denna visa den moderna psalmen nära. Tonsättaren har ju också bidragit med många koraler. Hans vismelodi har tydlig anknytning till folkton, en mjuk 6/8-takt, e-moll med låg inledningston. Den erfarne kompositören avslöjar sig i sista frasen: ett fissa-moll med ciss i melodin är alltför intressant för att höra hemma i en vanlig folkvisa.

Maria, sa Judas (nr 420, Carter, Frostenson/Carter) är också en berättande bibelvisa men till karaktären helt olik den föregående. Här är dramatiseringen ett stilmedel: Maria, Judas och Jesus talar i direkt anföring och använder ett vardagligt språk. Från början hade visan 5 verser, där den sista handlade om evangeliets sociala konsekvenser och var en direkt uppmaning att söka Jesus bland de hungriga, hemlösa och fångna. Oavsett vad det fanns för teologiska skäl att stryka denna vers, måste man konstatera, att balansen och helhetsintrycket försämrats därav. Visan har helt enkelt mist sin poäng. Musikaliskt sett är det en enkel gitarrvisa i kyrkotonalt färgad moll med okomplicerad rytm.

Kornet har sin vila (nr 204, Frostenson/fransk folkmelodi) ' på gränsen till psalm. Ett centralt teologiskt motiv, Kristus som vetekornet, framställs på ett enkelt, konkret sätt. Alliterationerna i vers 4 är givetvis en sällsynthet i vissammanhang. Den gamla franska folkmelodin, som tack vare sin doriska prägel får en för oss lätt exotisk karaktär, är i kyrkomusikaliska kretsar känd genom Noël-bearbetningar för orgel.

Jag skulle vilja våga tro (nr 219, Littmarck). Man får ibland höra, att sökande och tvivel skulle

vara typiska ämnen i de andliga visorna. I själva verket är de flesta texterna centralt kristet förankrade, ofta bibliska. Här är emellertid en visa, som talar klarspråk om tvivel, rädsla och oförmåga. Språket är mycket enkelt, och det ligger nära till hands att föreställa sig visans "jag" som en blyg konfirmand. Samtidigt finns en självavvärdande ton, och i sista versen framskymtar det trösterika, att tron är en gåva och inte en prestation. Den enkla melodin ansluter sig väl till texten; det musikaliska materialet består i stort sett bara av små utvecklingar från en d-mollskala.

Denna lilla sammanställning bekräftar, att *andlig visa* är ett långt ifrån enhetligt begrepp. I fråga om innehåll, form, stilnivå och språk spänner visorna över ett mycket brett register. Musikaliskt sett är variationerna inte fullt så stora. Det hänger samman med vad vi tidigare kunnat konstatera, att det i allmänhet är musiken som avgör, om en sång är psalm eller visa. En intressant iakttagelse är, att en påfallande stor del av visorna går i moll, inte sällan med kyrkotonal färgning. Är det möjligen den mollpräglade svenska folkmusiktraditionen, som utövar sitt inflytande på nutidens andliga visor?

Vid en undersökning av hela visbeståndet i 1985 års psalmboksförslag (bortsett från supplementet) får man ovanstående iakttagelser i stort sett bekräftade. En snabb blick på innehållsförteckningen ger vid handen, att visorna är någorlunda jämnt fördelade under olika ämnesrubriker. *Vittnesbörd – tjänst – mission* och *Tillsammans i världen* har – inte oväntat – flest visor, liksom *Nattvarden*. Bruket att sjunga bibelvisor och andra andliga visor under kommunionen förekommer i dag i många församlingar. Bibelberättande visor finns fortfarande, även om det är en form som inte förnyats på senare år. Socialt ansvar, rättvisa och frihet är alltför angelägna ämnen, och här finns både gamla och nya visor. Sammanställer man några tämligen vaga begrepp som "närhet", "trygghet" och "öppenhet", faller åtskilliga visor, framför allt nyskrivna, under den rubriken. Lovsånger finns, men

bortsett från bibelvisorna i förvånansvärt liten utsträckning. Antalet visor om sökande och tvivel kan fastställas till tre, men några verkliga protestvisor finns över huvud taget inte längre. Enkelt språk kännetecknar de flesta visorna; det är kanske det mest typiska draget.

I musikaliskt hänseende har häftena med psalmer och visor undan för undan genomgått något av en rättning mittåt. Alltför radikala, utmanande, svåra eller dåliga vismelodier har fallit bort, och de som blivit kvar kännetecknas om inte av likriktning så ändå av en frihet inom givna gränser. Några av de allra färskaste visorna 1985 faller utanför dessa ramar, och det skall bli intressant att se, om de lyckas hävda sin plats.

Varifrån kommer våra visor? Ungefär en tredjedel är översättningar från olika språk, resten inhemska. Text och musik följs praktiskt taget alltid åt i det här fallet.

Trots att 20 olika författare är representerade med vistexter, är några namn helt dominerande. Det gäller dels Britt G. Hallqvist och Margareta Melin, som svarat för 5 texter vardera, men framför allt Anders Frostenson, som författat, översatt eller bearbetat 16 visor.

På musiksidan hittar man 19 olika tonsättare, och där är Lars Åke Lundberg den mest produktive med 8 melodier. Widestrand, Carter, Littmarck, Hallin och Gelineau bidrar med vardera två vismelodier, övriga med en. Några melodier i folkton eller annan muntlig tradering förekommer också.

En viss försiktighet beträffande visorna tycks alltså ha väglett kommittén vid utarbetandet av psalmboksförslaget. Försiktigheten har uppenbarligen varit ännu större inom frikyrkorna; endast 11 visor, väl beprövade, står i den ekumeniska delen.

Supplementet

Vill man försöka spekulera i vart utvecklingen av den andliga visan är på väg, bör man kanske först ta en titt i supplementet till psalmboksförslaget. Där finns visor, som under senare år sjungits

mycket i olika sammanhang inom Svenska Kyrkan men som av olika skäl inte kommit i fråga för själva psalmboken. Kvalitetsaspekten är inte oväsentlig. Nivån på somliga visor är sådan, att man åtminstone måste ge kommittéerade en eloge för det goda omdömet att hålla dem utanför psalmboken. Huruvida supplementet är rätta platsen för uppenbart undermåliga melodier, om än aldrig så populära, kan kanske diskuteras.

Några utsorterade äldre visor har här fått en ny överlevnadschans. Intressantast av dessa är kanske nr 746, Frostensons *Vi ville dig se*. Den ursprungliga tredje versen vållade en gång stor uppståndelse med sin hänsyftning på gerillakrig och befrielseörelser, men en senare omarbetning har tagit udden av anstöten.

I det nytillkomna materialet konstaterar man, att medmänsklighet och rättvisa fortfarande är aktuella ämnen. Man finner å andra sidan nya visor, som medvetet anknuter till en gången tids uttrycksformer och bildspråk. En text av Dufford/Hallqvist från 1975 resp. 1984, *Var inte rädd, ty jag går alltid före*, skulle man lätt kunna feldatera ungefär hundra år; det gammaltestamentliga bildspråket om öknar, floder och eld hör snarast hemma i väckelserörelsernas barndom.

Huvuddelen av supplementets visor utgörs av bibelvisor, som kanske är den populäraste formen just nu.

Den levande vistraditionen finns naturligtvis huvudsakligen utanför såväl psalmböcker som supplement. Även i dag sprids stenciler och enkla häften med de sånger som är aktuella i kyrkliga ungdomskretsar. Risken för kommersiellt inflytande finns naturligtvis — den kristna populärmusiken lär vara en lönsam handelsvara.

Med en mycket grov generalisering kanske man vågar påstå, att dagens andliga visor fördelar sig i två huvudfårar. Den ena är den socialt medvetna 60-talsvisans efterföljare och behandlar ämnen som skapelse och miljö, medmänsklighet, rättvisa, frihet och — framför allt — fred. Den musikaliska stilen brukar anknyta till jazz och pop.

Till den andra huvudfåran kan hänföras de visor, ofta kallade "lovsånger", som härstammar från den karismatiska väckelsen och andra förnyelserörelser. Här finner man bibelvisor och andra centralt kristna texter. Melodierna är i allmänhet mycket enkla, och man kan skönja ett starkt inflytande från en frikyrkligt präglad musikstil.

För att en musikalisk tradition skall leva vidare är det nödvändigt, att den ständigt förnyas, men hur den andliga visan kommer att utvecklas i framtiden är omöjligt att förutsäga. Gissningsvis kommer den aldrig mer att blomstra som på 60-talet, ty nyhetens behag återkommer inte, och den trotsiga pionjärandan kan inte återskapas.

Det torde emellertid vara ställt utom allt tvivel, att den andliga visan kommit för att stanna i svensk psalmtradition och i den svenska psalmboken. Dess historia sträcker sig visserligen bara över ett par decennier, men många sånger har redan införlivats med den kyrkliga repertoraren, och visstilen som sådan är accepterad.

Om psalmkommittén haft rätt i sina bedömningar och sitt urval beträffande visorna i vår nya psalmbok, får framtiden utvisa. För oss återstår att pröva, godta eller förkasta.

Gun Palmqvist

Litteratur

- A. Frostenson: "Och en framtid full av sång", kommentarer till psalmer och visor.
- J. Gelineau: *The Liturgy Today and Tomorrow*
- J. A. Hellström, L. Å. Lundberg: *Kyrkans nya sång*
- G. Hillerdal: *En ny sång vill jag sjunga*
- Hymnologi i dag. Nordisk ekumenisk skriftserie 10
- I. och L. Å. Lundberg, R. Wittgren: *Gudstjänst för människan*
- P. O. Nisser: *Ung gudstjänst*
- Svenska Kyrkans gudstjänst, bilaga 1: *Gudstjänst i dag, liturgiska utvecklingslinjer*. SOU 1974:67
- Den svenska psalmboken, volym 2: *Historik, principer, motiveringar*. SOU 1985:17